

+ یادداشت

نیاز به بازآفرینی نقش زنان در جامعه اسلامی

معصومه ظهیری
دبیر ستاد راهبری زن و خانواده

اسلام، ضمن پذیرش نقش اجتماعی زنان، اصولی همچون کاهش اختلاط غیرضروری، اولویت بخشی به نقش مادری و همسری و پرهیز از تراحم با مسئولیت‌های خانوادگی را به عنوان شروط اساسی برای اشتغال زنان مطرح می‌کند. در صورت بروز تعارض، اولویت با حفظ کیان خانواده است. با این حال، در صورت نبود این تعارضات، اسلام نه تنها مانعی برای حضور زنان در عرصه کار نمی‌بیند، بلکه در برخی موارد، مشارکت آنان را ضروری و سازنده تلقی می‌کند. تاریخ صدر اسلام نیز گواه این مدعاست؛ حضرت خدیجه (س) به عنوان بانوی تاجر و کارآفرین، و رفیده به عنوان پیشگام در عرصه پزشکی و پرستاری، نمونه‌هایی از نقش پررنگ و تأثیرگذار زنان در عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی هستند که نشان‌دهنده ارج نهادن اسلام به نقش‌های چندگانه زنان است.

نقش آفرینی زنان در پرتو آموزه‌های اسلامی؛ از صدر اسلام تا امروز

برای گام نهادن در این مسیر، تدوین منشور اخلاقی اشتغال زنان، گامی اساسی در راستای حفظ ارزش‌های اسلامی و کرامت انسانی بانوان است. این منشور باید با تکیه بر اصولی همچون حفظ حریم شخصی و عفت، اولویت بخشی به وظایف خانوادگی، و پرهیز از هرگونه رفتاری که مغایر با شئون اسلامی باشد، راهنمای عمل زنان شاغل و کارفرمایان قرار گیرد. گنجاندن این منشور در سیاست‌های کلان و ترویج آن از طریق آموزش و رسانه‌ها، به نهادینه شدن این ارزش‌ها کمک می‌کند. مسئولیت‌های خانوادگی و شغلی توأمان، فشار مضاعفی را بر زنان وارد می‌کند. زنان حجم بالایی از کارهای بدون دستمزد (مانند امور منزل و مراقبت از کودکان و سالمندان) را بر عهده دارند و فقدان زیرساخت‌های حمایتی کافی (مهد کودک‌های باکیفیت و مقرون به صرفه، مرخصی‌های زایمان مناسب، انعطاف‌پذیری شغلی) این تعادل را دشوارتر می‌سازد. برای رفع این چالش‌ها، توسعه مهد کودک‌ها در نزدیکی محل کار، افزایش مدت مرخصی زایمان برای زنان و مردان، توسعه مشاغل نیمه وقت و دورکاری، و ترویج فرهنگ تقسیم کار عادلانه در خانواده از طریق آموزش و فرهنگ‌سازی، می‌تواند به زنان کمک کند تا با آسودگی خاطر بیشتری به ایفای نقش‌های خود بپردازند.

شکستن کلیشه‌ها و سقف‌های شیشه‌ای مسیر عدالت جنسیتی در بازار کار

فرهنگ مردسالاری و تقسیم کار سنتی، از عوامل اصلی محدودکننده فرصت‌های زنان است. تفکیک مشاغل بر اساس جنسیت، تخصیص دستمزد کمتر به زنان و فقدان خودباوری، از جمله موانعی است که نیازمند توجه و رفع است. برای مقابله با

این چالش‌ها، برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای مدیران و کارفرمایان در زمینه مزایای اشتغال زنان و رفع کلیشه‌های جنسیتی، ترویج الگوهای موفق زنان در عرصه‌های مختلف شغلی و مدیریتی از طریق رسانه‌ها، و اصلاح کتب درسی در راستای حذف کلیشه‌های جنسیتی می‌تواند کمک شایانی کند. علاوه بر این، تقویت ساز و کارهای حقوقی و قانونی برای برابری جنسیتی نیز اهمیت دارد. تصویب و اجرای قوانین جامع ضد تبعیض جنسیتی در محیط کار، ایجاد نهادهای نظارتی مستقل برای رسیدگی به شکایات، الزام کارفرمایان به شفافیت در استخدام و ارتقای شغلی و ارائه آموزش‌های حقوقی به زنان شاغل، گام‌هایی ضروری در مسیر تحقق عدالت جنسیتی هستند. تا زمانی که تبعیض در دستمزدها و سقف‌های شیشه‌ای ارتقای شغلی وجود دارد، عدالت به طور کامل محقق نخواهد شد.

کلیدهای توانمندسازی؛ نوآوری، کارآفرینی و آینده‌ای پویا برای زنان

اشتغال زنان نه تنها مجاز، بلکه گاه ضروری است و حضور آنان در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی مستلزم رویکردی جامع است. با توجه به نرخ بالای بیکاری زنان و نرخ پایین مشارکت اقتصادی آنان در ایران، و تمرکز اشتغال در بخش خدمات، نیاز به تنوع بخشی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در سایر حوزه‌ها احساس می‌شود. برای تسهیل این حضور و رفع چالش‌ها، راهکارهایی پیشنهاد می‌شود که ابعاد فرهنگی، قانونی، حمایتی و اقتصادی را در بر می‌گیرد. در این میان، توسعه کارآفرینی و مشاغل نوین نقش بسزایی دارد؛ از این رو، حمایت از کارآفرینی زنان با ارائه تسهیلات مالی و مشاوره‌های تخصصی، توسعه مشاغل خانگی و آنلاین از طریق آموزش و تجهیز بانوان در زمینه‌های تولید محتوا و صنایع دستی، ارائه آموزش‌های مهارتی متناسب با نیاز بازار (مانند برنامه نویسی و دیجیتال مارکتینگ)، و ایجاد شبکه‌های حمایتی برای تبادلات تجربیات، می‌تواند زمینه‌ساز حضور فعال و مؤثر زنان در جامعه، منطبق با ارزش‌های اسلامی شود. در نهایت، تحقق این امر، علاوه بر حمایت‌های دولتی، نیازمند تغییر نگرش‌های اجتماعی و مشارکت تمامی آحاد جامعه است. تا شاهد جامعه‌ای با بلندپویا باشیم که در آن زنان و مردان، با حفظ کرامت انسانی و ارزش‌های اسلامی، در راستای پیشرفت و تعالی کشور گام بردارند.

چگونه اسلام راه را برای استقلال اقتصادی و نقش آفرینی سازنده زنان در اجتماع هموار ساخت

ریحانه درآینه اسلام شکوه اشتغال بالندگی با کرامت

حجت الاسلام والمسلمین
دکتر محسن اسدی موحد
مبلغ بین الملل دانشگاه
علوم اسلامی رضوی

مریم احمدی با نگرستن دقیق به قرآن کریم، احادیث معتبر و سیره عملی پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت (ع)، تصویر روشنی از نگاه اسلام نسبت به حضور زنان در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی به دست می‌آید. اسلام نه تنها مانع اشتغال و مشارکت اجتماعی زنان نیست، بلکه استقلال اقتصادی، کرامت و نقش آفرینی سازنده آنان را ارج می‌نهد. این نگرش همواره همراه با حفاظتی اخلاقی و شرعی است تا مشارکت اجتماعی با حفظ عفت، امنیت و شأن زن ممکن گردد و از هرگونه استثمار و تحقیر جلوگیری شود.

برابری در اصل آفرینش و معیارهای شایستگی

قرآن کریم معیار ارزش و مقام انسان را نه جنسیت، که ایمان و عمل صالح می‌داند. آیه ۹۷ سوره نحل «مَنْ عَمِلْ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى... فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً» نشان می‌دهد سستیایی به حیات طیبه، بر پایه تلاش و تقواست و هیچ گونه تبعیض جنسیتی در زمینه شایستگی معنوی و اخلاقی پذیرفته نیست. از این منظر، کار و تلاش برای کسب روزی و شراکت فعال در تولید و امور اجتماعی، فضیلتی همگانی است که زنان نیز از آن برخوردارند و ترک کوشش به دلیل جنسیت مذموم شمرده می‌شود. یکی از بنیان‌های مهم در مشروعیت اشتغال زنان در اسلام، پذیرش حق مالکیت و استقلال اقتصادی آنان است. آیه ۳۲ سوره نساء «لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ» به وضوح نشان می‌دهد که زنان، همچون مردان، می‌توانند کسب کنند و مالک درآمد خود باشند. پذیرش این اصل، امکان تصمیم‌گیری مستقل اقتصادی را برای زنان فراهم می‌سازد؛ تصمیم‌گیری‌ای که در همان حال نباید به کرامت، سلامت یا نقش‌های تربیتی آنان لطمه بزند.

نمونه‌های قرآنی و سیره عملی

متن قرآن و تاریخ صدر اسلام نمونه‌های متعددی از اشتغال و نقش آفرینی زنان را ثبت کرده است. دختران شعیب که در سوره قصص آمده‌اند، نمونه‌ای از کار زنان در بیرون از منزل در پیش از اسلام و مورد تأیید ضمنی قرآن است. همچنین آیه‌هایی مانند دعوت به «ابْتِغَاءَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ» آیه ۱۰ سوره جمعه، دلالت بر مشغولیت همگان به تلاش برای روزی دارد و نمی‌توان آن را فقط مختص مردان دانست. حکم پرداخت مزد به مُرْضِعَات (سوره طلاق) نیز نشان‌دهنده پذیرش درآمدزایی زنان از ارائه خدمات است. در سیره پیامبر (ص) و اهل بیت (ع)، بانوانی چون حضرت خدیجه (س) تاجر برجسته و مدیری توانمند بودند و حضرت فاطمه (س) و حضرت زینب (س) نقش‌های اجتماعی، تربیتی و تبلیغی برجسته‌ای ایفا کردند. زنان در صحنه‌هایی چون امداد رسانی در جنگ‌ها، تولید صنایع دستی، نان‌پزی و تدریس حضور داشتند و این فعالیت‌ها مورد نکوهش نبوده است، بلکه در چارچوب عفاف و مرزهای شرعی جای گرفته‌اند.